

SWOT-АНАЛІЗ ВИРОБНИЦТВА ОВОЧІВ ЗАКРИТОГО ҐРУНТУ НА ОСНОВІ ПОКАЗНИКІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

Гавриш О.М., аспірант

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Проаналізовано основні економічні показники діяльності вітчизняних тепличних господарств. На основі даних показників проведено SWOT-аналіз досліджуваних підприємств.

The basic economic indicators of the domestic hothouse enterprises activity was analysed. On the basis of the given indicators was conducted the SWOT-analysis of the considered enterprises.

Постановка проблеми. Кожна людина протягом року прагне вживати достатню кількість вітамінів та мінералів. Однак, у зв'язку з несприятливими природно-кліматичними умовами в Україні, вживання свіжих, вирощених на відкритому ґрунті овочів та фруктів у зимовий період є неможливим. Тому саме в цей час, коли організм людини потребує найбільшого збагачення вітамінним комплексом набуває широкої актуальності овочівництво закритого ґрунту. Діяльність тепличних комбінатів, крім забезпечення населення свіжими овочами, зосереджена на отриманні максимального прибутку при мінімальних витратах на виробництво. Саме проведення SWOT-аналізу за допомогою показників економічної ефективності дозволить керівництву вітчизняних тепличних господарств визначити резерви підвищення доходів або зниження витрат на виготовлення того чи іншого виду продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням ефективності ведення виробництва та шляхів його підвищення займалися наступні вчені: В.М. Андрєєв, В.К. Афанасьєв, В.Т. Баликов, В.І. Бойко, І.М. Буздалов, В.В. Величко, Н. Гончаренко, Ф.В. Горбонос, В.К. Збарський, П.М. Макаренко, В.І. Мацибора, В.Я. Месель-Веселяк, С.В. Мочерний, Є.П. Оглобін, О. Онищенко, М. Поддєрьогін, П. Саблук, А.А. Чалий, О.М. Шестопа́ль. Вивченню SWOT-аналізу присвячені праці таких науковців: О. Білогубової, В.А. Бризгалова, С.Ф. Ващенко, В.І. Криворучка, В.М. Кузлякина, О.Л. Оверчука, Н.І. Савінова, Д.В. Свентицької, З. Сича, В.Є. Советкина, В.М. Скупого, Н. Янчука та інших. Однак, недостатнє застосування українськими підприємствами SWOT-аналізу на основі показників економічної ефективності вимагає поглибленого дослідження вищевказаних питань.

Постановка завдання. Провести SWOT-аналіз українських тепличних господарств, використовуючи показники економічної ефективності для оцінки сильних та слабких сторін підприємства, а також можливостей та загроз зовнішнього маркетингового середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. В літературних джерелах існує велика кількість визначень економічної ефективності. Найбільш поширеним є наступне: «економічна ефективність – досягнення найбільших результатів за найменших витрат живої та уречовленої праці» [4].

Практично не існує єдиного узагальнюючого показника для визначення економічної ефективності роботи аграрного підприємства. Ця оцінка ґрунту-

ється на використанні системи взаємопов'язаних показників натурального та вартісного обчислення, які відображають дію і форми вияву об'єктивних економічних законів у матеріальному виробництві аграрної сфери економіки, з урахуванням її особливостей, вплив різних чинників на процес виробництва. Одна з вимог до показників оцінки діяльності підприємства - вони повинні найоб'єктивніше відображати рівень ефективності виробництва. Через це показники не можуть бути єдиними для всього сільського господарства, окремих його галузей і видів продукції, а повинні враховувати специфіку виробництва. Необхідність використання системи показників обумовлена також різним характером виміру ефекту і різним за економічною природою видом використовуваних ресурсів [2].

Для визначення показників економічної ефективності виробництва овочів закритого ґрунту було проведено дослідження на 3-х найбільших тепличних комбінатах в Україні: державному підприємстві «Науково-дослідний, виробничий агрокомбінат «Пуща-Водиця», ПАТ «Комбінат «Тепличний» та ПОСП «Уманський тепличний комбінат».

В таблиці 1 наведено використання основних виробничих фондів тепличними господарствами в динаміці з 2008 р. по 2011 р. Найбільше основних виробничих фондів зосереджено в ПОСП «Уманський тепличний комбінат», значно менша їх кількість – знаходиться в ПАТ «Комбінат «Тепличний». В державному підприємстві «Науково-дослідний, виробничий агрокомбінат «Пуща-Водиця» виробничих фондів є найменше.

Таблиця 1

Динаміка ефективності використання виробничих фондів державного підприємства «Науково-дослідний, виробничий агрокомбінат «Пуща-Водиця», ПАТ «Комбінат «Тепличний» та ПОСП «Уманський тепличний комбінат»

Підприємство	Рік	Основні виробничі фонди, тис. грн	Фондо-місткість продукції	Норма прибутку, %
Державне підприємство «Науково-дослідний, виробничий агрокомбінат «Пуща-Водиця»	2008	69925,00	1,89	-7,46
	2009	65456,00	2,38	-12,51
	2010	61533,00	1,77	-23,37
	2011	57475,00	2,21	-63,39
	2011 у % до 2008	82,20	116,96	849,37
ПАТ «Комбінат «Тепличний»	2008	73385,00	0,56	33,75
	2009	94620,00	0,61	27,67
	2010	82538,00	0,46	44,53
	2011	74241,00	0,41	23,49
	2011 у % до 2008	101,17	72,51	69,62
ПОСП «Уманський тепличний комбінат»	2008	366340,00	2,47	3,25
	2009	367699,00	3,72	0,13
	2010	370048,00	1,72	5,60
	2011	375485,00	2,15	8,53
	2011 у % до 2008	102,50	87,07	262,20

Варто відмітити, що в державному підприємстві «Науково-дослідний, виробничий агрокомбінат «Пуща-Водиця» вартість основних виробничих фондів в 2011 р. порівняно з 2008 р. зменшилася на 17,8%. В ПАТ «Комбінат «Тепличний» та ПОСП «Уманський тепличний комбінат» вартість виробничих фондів в 2011 р. порівняно з 2008 р. збільшилася відповідно на 1,17% та 2,5%.

Згідно з думкою А. Поддєрьогіна, «фондомісткість дає можливість визначити вартість основних засобів на одну гривню виробленої продукції і характеризує забезпеченість підприємства основними засобами» [5]. Так, в ПАТ «Комбінат «Тепличний» в 2011 р. на 1 грн. доходу від реалізації продукції припадає 41 коп. основних фондів. В даному комбінаті спостерігається позитивна тенденція до зменшення фондомісткості продукції в 2011 р. порівняно з 2008 р. на 27,49%. В ПОСП «Уманський тепличний комбінат» в 2011 р. на 1 грн. доходу від реалізації овочів припадає 2 грн. 15 коп. основних фондів, фондомісткість продукції в 2011 р. порівняно з 2008 р. зменшилася на 12,93%. І лише в державному підприємстві «Науково-дослідний, виробничий агрокомбінат «Пуща-Водиця» фондомісткість продукції в 2011 р. порівняно з 2008 р. збільшилася на 16,96%, що свідчить про негативну динаміку ефективності використання основних фондів.

Вартим уваги є те, що незважаючи на непогані показники фондомісткості з 2008 по 2011 роки, державне підприємство «Науково-дослідний, виробничий агрокомбінат «Пуща-Водиця» має найгіршу норму прибутку з досліджуваних підприємств. Так, в розрахунку на 1 грн. основних виробничих фондів підприємством в 2008 році було отримано 0,07 грн. збитку. До 2011 року цей показник погіршився майже в 8,5 разів і досягнув рівня 0,63 грн. збитку на 1 грн. основних виробничих фондів. Це свідчить про неефективне використання основних засобів підприємством. На відміну від агрокомбінату «Пуща-Водиця», ПАТ «Комбінат «Тепличний та ПОСП «Уманський тепличний комбінат» ефективніше використовують свої основні засоби. Так, в 2008 р. в ПАТ «Комбінат «Тепличний» на 1 грн. основних виробничих фондів припадає 0,34 грн. прибутку, із щорічним зниженням до 0,24 грн. в 2011 р. Таким чином, в 2011 р. порівняно з 2008 р. в ПАТ «Комбінат «Тепличний» норма прибутку знизилася на 30,38%. В ПОСП «Уманський тепличний комбінат», навпаки, норма прибутку за чотири роки зросла у 2,6 рази: в 2008 р. на 1 грн. основних виробничих фондів приходилося 0,03 грн., а в 2011 р. – 0,09 грн. прибутку.

Динаміку ефективності використання трудових ресурсів у тепличних комбінатах з 2008 по 2011 роки зображено в таблиці 2.

Як видно з таблиці 2, найбільша середньорічна кількість працівників в динаміці за чотири роки в державному підприємстві «Науково-дослідний, виробничий агрокомбінат «Пуща-Водиця». Проте, в 2011 р. порівняно з 2008 р. вона зменшилася на 30%. В ПАТ «Комбінат «Тепличний» також спостерігається зменшення кількості працівників на 8%, в той час як в ПОСП «Уманський тепличний комбінат» чисельність працівників, навпаки, зросла на 12%, що свідчить про активне нарощування масштабів виробництва.

Вартість валової продукції в державному підприємстві «Науково-дослідний, виробничий агрокомбінат «Пуща-Водиця» в 2011 р. порівняно з 2008 р. зменшилася на 29,7%, а в ПАТ «Комбінат «Тепличний» та ПОСП

«Уманський тепличний комбінат» цей показник збільшився відповідно на 35,9% та 17,7%.

Таблиця 2

Динаміка ефективності використання трудових ресурсів в державному підприємстві «Науково-дослідний, виробничий агрокомбінат «Пуща-Водиця», ПАТ «Комбінат «Тепличний» та ПОСП «Уманський тепличний комбінат»

Підприємство	Рік	Середньорічна чисельність працівників, осіб.	Вартість валової продукції, тис. грн.	Вартість виготовленої продукції 1 працівником, тис. грн.	Середня заробітна плата за рік 1 працівника, тис. грн.
Державне підприємство «Науково-дослідний, виробничий агрокомбінат «Пуща-Водиця»	2008	1184	36947,0	31,2	19,1
	2009	1101	27517,0	25,0	17,1
	2010	1061	34724,0	32,7	18,6
	2011	831	25964,0	31,2	27,1
	2011 у % до 2008	70	70,3	100,1	141,6
ПАТ «Комбінат «Тепличний»	2008	760	130166,0	171,3	53,9
	2009	747	154435,0	206,7	56,0
	2010	723	180320,0	249,4	63,4
	2011	702	181616,0	258,7	72,1
	2011 у % до 2008	92	139,5	151,1	133,8
ПОСП «Уманський тепличний комбінат»	2008	412	148359,0	360,1	36,4
	2009	414	98722,0	238,5	44,4
	2010	456	215696,0	473,0	48,1
	2011	461	174654,0	378,9	61,1
	2011 у % до 2008	112	117,7	105,2	168,1

Вартість виготовленої продукції 1 працівником найбільша в 2011 р. в ПОСП «Уманський тепличний комбінат» й складає 378,9 тис. грн (На 5,2% більше, ніж в 2008 році). Це означає, що саме на даному підприємстві найбільш ефективно використовуються трудові ресурси. В ПАТ «Комбінат «Тепличний» вартість виготовленої продукції 1 працівником в 2011 році складала 258,7 тис. грн. (порівняно з 2008 р. вона збільшилася на 51,1%). В державному підприємстві «Науково-дослідний, виробничий агрокомбінат «Пуща-Водиця» вартість виготовленої продукції 1 працівником в 2011 р. в порівнянні з 2008 р. залишилася майже незмінною й складала 31,2 тис. грн.

Середня заробітна плата за 2011 рік 1 працівника найбільша в ПАТ «Комбінат «Тепличний» й складає 72100 грн. (6008 грн. на місяць). Однак, в 2011 р. порівняно з 2008 р. заробітна плата в даному агрокомбінаті збільшилася лише на 33,8%, в той час, як в державному підприємстві «Науково-дослідний, виробничий агрокомбінат «Пуща-Водиця» вона збільшилася на 41,6%, в ПОСП «Уманський тепличний комбінат» – на 68,1%.

Наступним кроком нашого дослідження є визначення економічної ефективності виробництва овочів закритого ґрунту в тепличних господарствах з 2008 р. по 2011 р. (таблиця 3).

Як зазначає В. Величко, «загальний рівень рентабельності – показник, який характеризує прибутковість підприємства відносно до суми його витрат» [1]. На думку В. Збарського, В. Мацибори та А. Чалого «рентабельність продукції розраховується як відношення чистого доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) до собівартості і характеризує прибутковість господарської діяльності підприємства від основної діяльності» [3].

За словами В. Попкова та О. Євстаф'євої, – «чистий грошовий потік – величина грошових коштів, отриманих за певний період часу і тих, що залишаються у розпорядженні підприємства (бізнесу), які можуть бути розподілені без збитку для подальшого його функціонування і економічного зростання» [6].

Таблиця 3

Динаміка економічної ефективності виробництва в державному підприємстві «Науково-дослідний, виробничий агрокомбінат «Пуца-Водиця», ПАТ «Комбінат «Тепличний» та ПОСП «Уманський тепличний комбінат»

Підприємство	Рік	Рівень рентабельності підприємства, %	Рівень рентабельності виробництва овочів закритого ґрунту, %	Чистий грошовий потік, %
Державне підприємство «Науково-дослідний, виробничий агрокомбінат «Пуца-Водиця»	2008	-8,40	8,92	-0,62
	2009	-15,40	6,78	-4,00
	2010	-21,70	0,16	-9,61
	2011	-46,20	-13,04	-35,09
	2011 у % до 2008	550,00	-146,27	5644,84
ПАТ «Комбінат «Тепличний»	2008	20,80	11,41	17,80
	2009	17,80	8,82	15,69
	2010	21,80	11,82	18,59
	2011	9,30	1,43	8,88
	2011 у % до 2008	44,71	12,55	49,92
ПОСП «Уманський тепличний комбінат»	2008	6,30	10,53	4,62
	2009	0,20	7,78	4,84
	2010	8,60	11,94	14,50
	2011	9,10	10,82	12,30
	2011 у % до 2008	144,44	102,75	266,30

Як видно з табл. 3, у 2008 році за загальним рівнем рентабельності безумовним лідером був ПАТ «Комбінат «Тепличний» (рівень рентабельності 20,8%). Однак зниження рентабельності на даному підприємстві більш як на 55%, з одночасним підвищенням рентабельності в ПОСП «Уманський тепличний комбінат» на 44,4% за чотири роки дозволили підприємствам майже зрівнятися за цим показником (9,3% проти 9,1% відповідно). Якщо ж говорити про агрокомбінат «Пуца-Водиця», то за досліджуваний період рівень його рентабельності знизився з -8,4% до -46,2%, що свідчить про значне погіршення економічної ситуації на підприємстві й про можливість настання банкрутства.

Рівень рентабельності виробництва овочів закритого ґрунту в державному підприємстві «Науково-дослідний, виробничий агрокомбінат «Пуца-

Водиця» з кожним наступним роком починаючи з 2008 р. зменшувався, що призвело в 2011 р. до збитковості виробництва продукції в господарстві. Таким чином, в 2011 р. порівняно з 2008 р. в агрокомбінаті «Пуща-Водиця» збитковість виробництва овочів зросла на 46,27%. В ПАТ «Комбінат «Тепличний» рентабельність виробництва овочів закритого ґрунту в 2011 р. порівняно з 2008 р. знизилася на 87,45%. І лише у ПОСП «Уманський тепличний комбінат» рівень рентабельності виробництва овочів за чотири роки зріс на 2,75%.

Слід відмітити, що найгірший показник чистого грошового потоку має «Науково-дослідний, виробничий агрокомбінат «Пуща-Водиця» (-35,09% у 2011 році), що свідчить про відтік грошових коштів з підприємства й велику ймовірність настання його банкрутства в майбутньому. Зовсім інша ситуація спостерігається в ПАТ «Комбінат «Тепличний» та ПОСП «Уманський тепличний комбінат» протягом 2008-2011 рр. Однак, якщо в ПОСП «Уманський тепличний комбінат» чистий грошовий потік за чотири роки зріс у 2,7 рази, то в ПАТ «Комбінат «Тепличний» він зменшився на 50,08%. Це говорить про негативну динаміку ефективності фінансово-господарської діяльності даного підприємства й про можливу недостатність ліквідних активів у майбутньому.

Таблиця 4

Рейтингова оцінка ефективності господарської діяльності державного підприємства «Науково-дослідний, виробничий агрокомбінат «Пуща-Водиця», ПАТ «Комбінат «Тепличний» та ПОСП «Уманський тепличний комбінат»

Підприємство	Державне підприємство «Науково-дослідний, виробничий агрокомбінат «Пуща-Водиця»					ПАТ «Комбінат «Тепличний»					ПОСП «Уманський тепличний комбінат»				
Рік	2008	2009	2010	2011	2011 у % до 2008	2008	2009	2010	2011	2011 у % до 2008	2008	2009	2010	2011	2011 у % до 2008
Фондомісткість	2	2	1	1	50	3	3	3	3	100	1	1	2	2	200
Норма прибутку	1	1	1	1	100	3	3	3	3	100	2	2	2	2	100
Вартість валової продукції виготовленої 1 працівником	1	1	1	1	100	2	2	2	2	100	3	3	3	3	100
Середня заробітна плата 1 працівника	3	3	3	3	100	1	1	1	1	100	2	2	2	2	100
Чистий грошовий потік	1	1	1	1	100	3	3	3	2	67	2	2	2	3	150
Рівень рентабельності підприємства	1	1	1	1	100	3	3	3	3	100	2	2	2	2	100
Рівень рентабельності виробництва овочів закритого ґрунту	1	1	1	1	100	3	3	2	2	67	2	2	3	3	150
Коефіцієнт податкового навантаження	1	1	1	1	100	2	2	2	2	100	3	3	3	3	100
Середня оцінка	1,4	1,4	1,3	1,3	90,9	2,5	2,5	2,4	2,3	90,0	2,1	2,1	2,4	2,5	117,6

Для визначення переваг підприємства застосовують метод SWOT-аналізу (аббревіатура початкових букв англійських слів "сила", "слабкість", "можливості",

"загрози"). Суть даного аналізу полягає в вивченні сильних й слабких сторін організації (внутрішнього потенціалу), а також можливостей і загроз його зовнішнього середовища (організаційного клімату), що дасть уявлення про позицію й конкурентні переваги досліджуваної організаційної системи.

Узагальнюючи вищесказане, проведемо SWOT-аналіз по трьох досліджуваних тепличних комбінатах (табл. 4). В залежності від ефективності використання тих чи інших ресурсів, можливостей та загроз зовнішнього середовища виставимо господарствам бали від «1» до «3». Чим більший бал отримало підприємство за певним показником, тим сильнішою є дана сторона діяльності господарства.

Згідно з даними табл. 4, середня оцінка по показниках економічної ефективності державного підприємства «Науково-дослідний, виробничий агрокомбінат «Пуща-Водиця» коливається від 1,4 (2008 р.) до 1,3 (2011 р.), що свідчить про слабкі позиції підприємства в порівнянні з конкурентами (до його сильних сторін можна віднести лише низьку вартість трудових ресурсів). Спостерігаємо і зниження середнього балу в ПАТ «Комбінат «Тепличний» на 10%: з 2,5 балів у 2008 р. до 2,3 бали у 2011 р. Така тенденція пов'язана, перш за все, з погіршенням за досліджуваний період показників чистого грошового потоку, що призвело до зменшення грошових коштів, а, отже, й до зниження ліквідності активів. Також знизилась рентабельність виробництва овочів, яка, в свою чергу, сприяла зниженню маси прибутку, отриманого підприємством в 2011 році. ПОСП «Уманський тепличний комбінат», навпаки, за чотири роки покращив дані показники. Окрім того, господарству вдалося досягти зниження фондомісткості продукції, а відповідно і покращення ефективності використання основних виробничих фондів. Завдяки цьому, в ПОСП «Уманський тепличний комбінат» середній бал за досліджуваний період зріс на 17,6%: з 2,1 у 2008 р. до 2,5 балів у 2011 р. Це свідчить про інтенсивний розвиток господарства та ефективне ведення його економічної діяльності.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що використання показників економічної ефективності при застосуванні SWOT-аналізу українських тепличних господарств є дійсно доцільним, оскільки з одного боку, значно спрощує процедуру його проведення, а з іншого – дозволяє отримати точніші результати, ніж використання при такому аналізі абсолютних показників.

Список використаних джерел:

1. Величко В.В. Економіка підприємства: конспект лекцій // В.В. Величко.- Харків: ХНАМГ, 2004. - 114 с.
2. Горбонос Ф. В. Економіка підприємства : підручник// Ф. В. Горбонос, Г. В. Черевко, Н. Ф. Павленчик. – К. : "Знання", 2010. – 345 с.
3. Збарський В.К., Мацибора В.І., Чалий А.А. Економіка сільського господарства: Навч. посібник //В.К. Збарський, В.І. Мацибора, А.А. Чалий та ін.; За ред. В.К. Збарського і В.І. Мацибори. - К.: Каравела, 2009. - 264 с.
4. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т. 1. / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с.
5. Поддєрьогін М. Фінанси підприємств: Підручник // Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп. — К.: КНЕУ, 2001. — 460 с.
6. Попков В. П., Евстафьева Е. В. Оценка бизнеса. Схемы и таблицы: Учебное пособие // В.П. Попков, Е.В. Евстафьева. — СПб.: Питер, 2007. — 240 с.

Рецензент: д.е.н., професор Худолій М.Н.і